

STRÄCKOBSERVATIONER VID HAMMARSJÖN 2002 OCH 2003

Roine Strandberg

Inledning

I samband med studier av fiskgjuse vid Hammarsjön under höstsäsongerna 2002 och 2003, samt vårsäsongen 2003, har jag bokfört sträckande fåglar som passerat förbi sjön (se tabell 1 & 2). Det bör redan här nämnas att jag alltid lagt själva sträckbevakningen åt sidan så fort en fiskgjuse kommit in i luftrummet över sjön och därmed naturligtvis missat en hel del fågel. Ibland har gjusarnas fisketurer dessutom pågått i över en timme och andra dagar har jag haft fullt upp med dem nära nog konstant. Trots detta anser jag mig ha en ganska bra bild över strücksäsongen och artfördelningen vid sjön.

Studerar man kartan lite noggrannare inser man snart att Hammarsjöns läge gör den till en sträckfördelare för landbundna flyttfåglar och dessutom till sträckled för sjöbundna arter. En hel del fågel rastar även vid sjön, men i denna artikel behandlas i huvudsak förbipasserare. Förutom för en handfull arter, t ex trana, är våren underlägsen hösten vad gäller antal individer. Höststräcket har även ett större artutbud och chansen att hitta något spännande är därmed även den betydligt större på hösten. Hade det inte varit för vadarspel på Håslöv (och specialintresse av fiskgjusar) hade man nog tröttnat ganska snabbt på att skåda sträck vid sjön under våren. Det bör nämnas att jag under bevakningsperioden observerat totalt 194 arter vid sjön, vilket ytterligare understryker områdets artrikedom.

Vårsträcket

Det mesta av vårsträcket passerar sjön mot nord och nordost, men för framförallt marina arter pågår även ett ost till ostsydost riktat sträck som till stor del passerar nattetid. Att det ostsydostliga sträcket är omfattande märks endast efter dimmiga nätter eller efternattsregn, då en del fågel tvingas ner på lägre höjd, alternativt rastar i sjön. Här dominerar ejder och sjöorre, men även arter som svärta och småskrake har noterats rasta.

Vrider vi upp riktningen mot ost till ostnordost tillkommer arter som vitkindad gås, simänder och tärnor. En del fiskgjusar tar även denna väg, vilket kan förklaras med att de väljer den närmsta vägen ner till kusten. Det är ca 5,5 km från Horna ängar till Tället, ett stenkast således. Bland tärnorna är det mest silvertärnor som förekommer i någon omfattning, medan fisk- och skrântärnor mer regelbundet ses rasta/fiska i sjön.

En något mer nordostlig kurs hålls av sträckande skratt- och fiskmåsar. Dagligen passerar flockar över sjön. Den fantastiska passagen som skedde 16 april är värd att nämna; 11 500 skratt- och fiskmåsar passerade kl 14:15-18:30 med 6060 ex under en timme (14:50-15:50)! Det bör nämnas att detta är jämförbart med de högsta höstdagssummorna noterade i Falsterbo.

Trots detta är det dock det nordriktade sträcket som är riktigt intressant! Parad-

arten är naturligtvis trana, men rovfågelpassagen är inte oäven. Under vårsäsongen 2003 inräknade jag 5953 tranor sträckande 10 mars-22 april, med höga summor som 1091 ex 18 mars, 1648 ex 24 mars och 1164 ex 12-14 april. Det bör nämnas att den 23 mars troligen var den bästa sträckdagen, men jag kunde tyvärr inte räkna denna dag. Den senare passagen, i mitten av april, avser sannolikt fåglar tillhörande de nordligaste populationerna.

När det gäller rovfåglar är det kanske inte helt underligt att fiskgjusen är bäst dokumenterad. Totalt registrerades 47 ex under våren (paret i Kvarnäsviden ej medräknat). Denna siffra är troligen låg med tanke på hur vädret påverkade de två höstsäsongerna och den ihållande friska ostliga vind som rådde under i stort sett hela vårsäsongen. Jag går inte in djupare på gjusarna, då detta material ska publiceras i annan tidskrift, men

Tabell 1. Ett urval med högsta dagssummor och totala sträcksiffror vid Hammarsjön för vårsäsongen 2003 (18 mars-30 april).

Art	Bästa dag	Totalt
Mindre sångsvan	9	9
Vitkindad gås	633	1075
Ejder	130	344
Havsörn	7	24
Kungsörn	2	4
Fiskgjuse	8	47
Blå kärrhök	2	9
Stenfalk	1	4
Pilgrimsfalk	1	3
Trana	1648	5953
Skärfläcka	5	7
Dvärgmå	5	5
Silvertärna	78	88
Småtärna	3	6

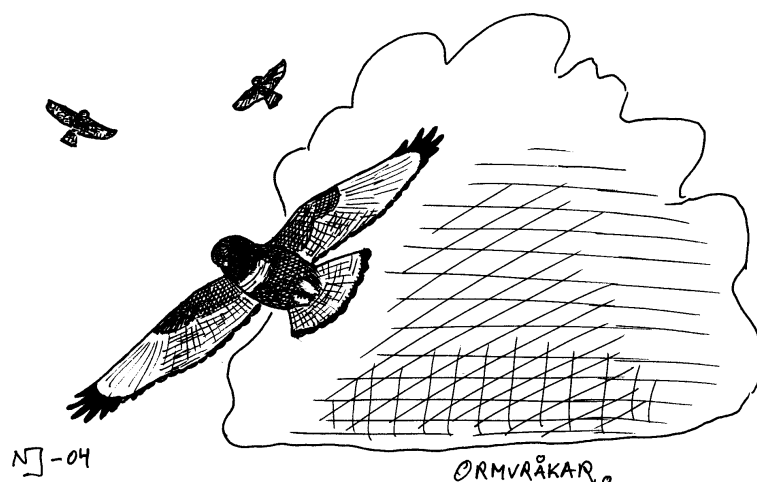
kan nämna att sträcket passerar betydligt snabbare under våren än på hösten och ytterst få stannar för att fiska någon längre stund.

Andra märkbara sträckare bland rovfågarna är havsörn, kungsörn, blå kärrhök och stenfalk. Örnarna passerar i huvudsak under mars månad, medan de övriga två passerar i april. Övrigt sträck är ytterst mediokert. Vadare passerar naturligtvis i omfattande antal, men passagen sker huvudsakligen nattetid och de flesta noteras när de rastar. Det samma gäller för tättingar och här domineras det dagaktiva sträcket av pip-lärkor och ärlor. En del sällsynta arter noterades rasta i och vid Hammarsjön under våren, bl a nilgås 1 (30.3), sjöorre 141, svärta 4 (17.4), småskrake 2 (24.4), silltrut 1 (14.4), spillkråka 1 (12.4), skärpiplärka 2, vatten-/skärpiplärka 2, ringtrast 1 (21.4), varfågel 3 och snösparv 1 (3.4).

Höststräcket

Höstens inledning, de två första veckorna i augusti, får nog tillskrivas riktigt tråkig. Dels ligger temperaturen ofta över 28°C och inte alltför sällan är det över 35°C i Håslövstornet (i skuggan), dels är det mycket magert med fågel, om man inte älskar grågäss... Visst har man alltid fiskande skrântärnor, bråkande fiskgjusungar (i boet), någon enstaka vadare/vadarflock, vit stork, rördrom och en mindre ansamling badande tranor (Hovbysidan), men det är långt mellan obsarna. Det gäller att ha tålamod och tåla stekande sol!

Från ungefär 20 augusti börjar det äntligen komma igång med rovfågelsträck och enstaka tranfamiljer som droppar in från norr.

Ormvråkar, Niklas Jeppsson

Uppsamlingseffekten är betydligt mera påtaglig under hösten. Att kustlinjen har en markant sydvästlig riktning ner mot Åhus och Hammarsjön samtidigt skärmar av i väster gör att det bildas en avsmalnande trattlik landtunga där emellan. Samtidigt styr sjön upp en hel del sträck mot en mer västlig kurs för de arter som tvekar inför att ge sig ut över vattnet. Här är Håslövs ängar bra eftersom många arter sträcker ut rakt över tornet (kortaste vägen över sjön). Dessutom följer en del fågel skogskanten över Ekenabben mot väst och tvärrar sedan mot sydväst över Kvinneholme/Harön. Den stora rovfågelleden går över Horna fure, men en hel del rovfåglar sträcker även ut över norra delen av sjön. Här kan nämnas att samtliga tre skrikörnar under hösten 2003 passerade över sjön! Tuffa arter som gjuse, bivråk, havsörn, blåhök och sparvhök fegar inte nämnvärt, utan kör rakt på utan större

notis om sjön. Gjusarna dras naturligtvis även till sjön för att födosöka.

Höststräckets intensitet och färdriktning är mycket väderberoende. Vindar från ost, framför allt sydost, är värdelösa! Antingen tar det mesta sträcket en västligare bana och missas helt vid Hammarsjön eller så mattas det helt enkelt av. Bäst är det vid nord eller västvindar. Nordvindar brukar i regel förekomma i samband med kalla nätter norrut, vilket ger extra fart på sträcket. Fåglarna utnyttjar medvinden, vilket dock kan göra en del arter svårседda, därför att de passerar på högre höjd eller mycket snabbt. Vindar från västsektorn, då framför allt sydväst, ger fåglarna motvind och i sin tur medför det att de passerar långsammare och på lägre höjd. Dessutom koncentreras de även till de lämpligaste sträcklederna, t ex Håslövs ängar. Jag har vid ett par till-

Tabell 2. Ett urval med högsta dagssummor och totala sträcksiffror vid Hammarsjön för höstsäsongerna 2002 & 2003 (29 juli-30 sept resp 31 juli-30 sept).

Art	Bästa dag -02	Totalt -02	Bästa dag -03	Totalt -03
Tundrasädgås	-	-	6	6
Stjärtand	23	38	28	47
Bivråk	1	2	46	83
Havsörn	3	15	4 (3 ggr)	31 ¹
Blå kärrhök	4	14	10	41 ¹
Sparvhök	10	47	49	343 ¹
Duvhök	1	1	2	3
Ormvråk	-	-	110	394 ¹
Fjällvråk	4	8	11	28 ¹
Fiskgjuse	10	54*	24	161*
Kungsörn	-	-	1	2 ¹
Mindre skrikörn	-	-	1	2
Tornfalk	-	-	9	40
Stenfalk	2	13	4 (2 ggr)	28 ¹
Lärkfalk	5	14	5	17
Pilgrimsfalk	1	3	1	8 ¹
Trana	370	1178	1310	2941
Strandskata	1	1		
Mindre strandpipare	1	1	1	1
Större strandpipare	5	8	2 (2 ggr)	16
Ljungpipare	450	595	2100	2450
Kustpipare	1	3	8	14
Kärrensäppa	8	33	12	31
Mosnäppa	-	-	1	1
Brushane	6	12	19	73
Småspov	1	2	1	3
Storspov	30	44	47	121
Svartsnäppa	2	3	2	13
Rödbena	-	-	2	6
Gluttsnäppa	1	3	8	38
Skogssnäppa	-	-	1	4
Grönben	2	-	2	13
Drillsnäppa	-	-	1	1
Skrattmås	-	-	363	1437
Fiskmås	-	-	360	1929
Dvärgmås	-	-	2	2
Silltrut	1	1	-	-
Skräntärna	2	3	3	16
Silvertärna	-	-	1	2
Fisktärna	1	1	5	11
Svarttärna	7	11	2	3
Gök	1	1	1	2
Fältpiplärka	1	1	-	-
Större piplärka	-	-	1	1
Rödstrupig piplärka	8	27	3	18
Skärpiplärka	1	1	1	1
Forsärla	1	3	2	8
Skäggmes	4	4	18	34
Pungmes	3	3	11	13

¹ = siffran uppjusterad med sträcksiffror från den 15-16.10 sydost om sjön.

* Inkluderar de lokala fåglarna; 5 ex 2002, 4 ex 2003.

fällen, efter en kall natt och där på följande frisk sydvästlig vind, haft 15-20.000 tättingar sträckande lågt över Håslövs ängar! I huvudsak bo/bergfink, svalor, ängspiplärka, hämpling och grönsiska, men även inslag av roligare arter som forsärla och rödstrupig pip-lärka.

Under hösten ser man även mer sträckande simänder, vadare, ringduvor och diverse invasionsarter. De flesta invasioner märks även på Håslövs ängar, även om arter som nötskrika och nötkråka endast når ut till närmsta skogs-dunge. Den begränsade buskvegetationen kring tornet fungerar lite som en isolerad hotspot för rastande tättingar med gott om sångare och chans på blåhake i september. Hösten 2003 gästades buskagen av bl a mindre & större hackspett, samt talltita! Ett besök på ängarna under andra halvan av september gör nog ingen besviken. Eftersom jag avslutat höstsäsongerna redan sista september, så haltar siffrorna lite för vissa arter som t ex sparvhök, ormvråk, fjällvråk och trana. En del sällsynta/sparsamma arter noterades även vid Hammarsjön under höstsäsongerna. Följande kan nämnas 2002: storlom 1, ägretthäger 1, svärta 7, aftonfalk 1, vaktel 1, dubbelbeckasin 3, silltrut 1, göktyta 3, spillkråka 1, fältpiplärka 1, blåhake 5, gräshoppsångare 1, varfågel 1, gulhämpling 1 och bändelkorsnäbb 8. Från 2003 kan nämnas: mindre skrikörn 2, större skrikörn 1, undulat 1,

kungsfiskare 2, göktyta 2, gröngöling 1, spillkråka 3, mindre hackspett 2 (Håslövstornet), trädlärka 2, större pip-lärka 1, talltita 1, varfågel 1, nötkråka 6, svartkråka 1, talltita 1, trädkrypare 1 (Håslövstornet) och lappsparv 1.

Som framgår av tabellen, så är de flesta rovfågelsummor mycket lägre hösten 2002 än hösten 2003. Detta beror till stor del på det rådande högtrycket hösten 2002, vilket medförde att många rovfåglar passerade på mycket hög höjd, samt att min uppmärksamhet försämrades av den besvärande värmen. Dessutom dominerade svaga till friska vindar från ostsektorn hela perioden, vilket möjligen gjorde att sträcket försköts lite längre västerut. Även i Falsterbo var säsongssummorna lägre än normalt för många arter, inte bara rovfåglar (se Kjellén i Fåglar i Skåne 2002, sid 11-46).

Avslutningsvis bör nämnas att höststräcket av landbundna fåglar med fördel bevakas från SV-spetsen av Horna fure. Här får man i synnerhet en bättre bild av rovfågelsträcket. Jag besökte bara lokalen vid ett tillfälle under hösten 2003, nämligen 16.10 och ur min obsbok kan nämnas: havsörn 1, kungörn 1, ormvråk 20, fjällvråk 11, sparvhök 19, blå kärrhök 1, stenfalk 1 och pilgrimsfalk 1. Helt klart värt att besöka, framförallt lite tidigare på säsongen!